

До спеціалізованої вченої ради Д 61.051.07
Ужгородського національного університету
88000, м. Ужгород, вул. Капітульна, 26

ВІДГУК

офіційного опонента – **Скрипнюка Олександра Васильовича**, доктора юридичних наук, професора, академіка НАПрН України, віцепрезидента НАПрН України, директора Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України, заслуженого юриста України на дисертацію **Діра Ігоря Юрійовича** на тему «**ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПОЛІТИКИ РОЗШИРЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ**», подану на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень

1. Актуальність теми дослідження. Дисертаційне дослідження І.Ю. Діра присвячене актуальній та фундаментальній проблематиці сучасної загальнотеоретичної юридичної науки – теоретико-правовим засадам політики розширення Європейського Союзу та розбудові правового механізму європейської інтеграції України. Набуття Україною статусу кандидата на членство в ЄС та офіційний старт переговорного процесу вивели євроінтеграційну проблематику за межі прикладного міжнародно-правового чи зовнішньополітичного аналізу, перетворивши її на визначальний вектор еволюції національного правопорядку. Це вимагає від теорії держави і права докорінного переосмислення таких категорій, як державний суверенітет, функції держави, джерела права та принципи правової системи в умовах її взаємодії з наднаціональними утвореннями.

Особливу наукову цінність праці надає аналіз оновленої у 2020 році Методології розширення ЄС, яка трансформувала процес правової інтеграції з техніко-юридичної гармонізації у складний загальноправовий інститут, що базується на принципах посиленого політичного управління, пріоритету фундаментальних цінностей та реверсивності. Крім того, актуальність теми підсилюється дослідженням функціонування правової

системи України в умовах правового режиму воєнного стану, де виникає об'єктивна суперечність між необхідністю централізації державної влади та вимогами щодо підвищення стандартів верховенства права і збереження балансу гілок влади.

2. Зв'язок дисертаційної роботи з науковими програмами, планами і темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до Стратегії розвитку наукових досліджень, прийнятої Національною академією правових наук України на період 2021–2025 років. Дослідження відповідає плану науково-дослідної роботи кафедри адміністративного, фінансового та інформаційного права ДВНЗ «Ужгородський національний університет» Міністерства освіти і науки України. Тематика дослідження входить у комплексні теми: «Європеїзація публічного права України в контексті виконання умов приєднання до ЄС: рушії, впливи, виклики війни» (номер державної реєстрації 0123U102651) та «Удосконалення правового забезпечення публічного адміністрування в контексті євроінтеграційних процесів» (номер державної реєстрації 0118U004531).

3. Мета та завдання дослідження. Метою роботи є комплексне і всебічне дослідження найважливіших теоретичних і практичних проблем теоретико-правових засад політики розширення ЄС, встановлення шляхів вирішення таких проблем; формування цілісної концепції реалізації правового механізму європейської інтеграції України.

Поставлені здобувачем наукові завдання є логічно впорядкованими, охоплюють як загальнотеоретичні засади функціонування ЄС та його автономного правопорядку, так і конкретні нормативно-процедурні стадії приєднання України до ЄС, понятійно-категоріальний апарат (апроксимація, адаптація, гармонізація, уніфікація, транспозиція) та розробку Стратегічної дорожньої карти вдосконалення механізму адаптації законодавства України до *acquis* ЄС.

4. Об'єкт та предмет дослідження. Об'єктом дослідження є загальнотеоретичні закономірності, нормативно-ціннісні засади та

інституційно-функціональні тенденції еволюції наднаціонального правопорядку Європейського Союзу і національних правових систем у процесі їхньої правової конвергенції, інституційної європеїзації та трансформації під впливом політики.

Предметом дослідження є теоретико-правові засади, доктринальні концепції та юридичні механізми реалізації політики розширення ЄС, закономірності трансформації державного суверенітету, систем джерел права та державних інститутів, а також понятійно-категоріальний апарат, нормативно-процедурна стабільність і стратегічні вектори розбудови правового механізму європейської інтеграції України.

5. Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Здобувач демонструє високий рівень методологічної культури. У роботі ефективно поєднано філософські, загальнонаукові та спеціально-юридичні методи. Зокрема, діалектичний метод дав змогу простежити еволюцію політики розширення ЄС від «технічної» процедури 1990-х років до політично керованого процесу за методологією 2020 року. Герменевтичний метод застосовано для тлумачення мети адаптації законодавства як досягнення цілей регулювання. Метод моделювання використано для формулювання авторської гібридної системи інституційного забезпечення євроінтеграції. Структурно-функціональний аналіз та формально-логічний метод забезпечили системність викладу та доказовість висновків.

6. Достовірність і обґрунтованість результатів. Достовірність результатів забезпечується належною джерельною та нормативною базою, яка містить 502 наукових джерела, аналіз установчих договорів ЄС, актів законодавства України, даних моніторингу виконання Угоди про асоціацію, звітів Європейської Комісії та результатів первинної оцінки (селф-скринінгу). У роботі опрацьовано праці як провідних українських, так і зарубіжних, зокрема європейських вчених.

7. Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертаційне дослідження І.Ю. Діра становить собою фундаментальну працю, у якій сформовано цілісну загальнотеоретичну доктрину впливу політики розширення Європейського Союзу на еволюцію правової системи України. Наукова новизна та теоретична цінність одержаних результатів полягають у комплексному переосмисленні правової природи ЄС, еволюції його автономного правопорядку та юридичних механізмів євроінтеграції в умовах глобальних і безпекових викликів.

Конкретизуючи здобутки автора, наукову новизну праці та її фундаментальні висновки, варто підтримати такі позиції:

1. Автором виокремлено розгорнуту трикомпонентну систему ознак ЄС як унікального наднаціонального утворення: політичні ознаки (заснованість на невідчужуваності суверенітету держав, тривалість об'єднання, суб'єктність у міжнародній комунікації та право вільного виходу); правові ознаки (договірна основа, багаторівневність інституцій, обмежена компетенція, взаємопов'язаність правопорядків та спільне громадянство); соціально-економічні ознаки (захист громадян, єдина економічна система та спільна валюта).

2. Здобувачем систематизовано засади дослідження політики розширення ЄС. Зокрема, обґрунтовано необхідність комплексного аналізу політики розширення ЄС крізь призму гносеологічних, методологічних та державотворчих причин (осмислення трансформації суверенітету, подолання дефіциту демократичної легітимності та «фасадних реформ», розв'язання фундаментальних колізій між правопорядками та обґрунтування унікального правового шляху України).

3. Заслужовує на увагу розроблений практичний проєкт Стратегічної дорожньої карти удосконалення механізму адаптації законодавства України до *acquis* ЄС, який охоплює реформу координаційного механізму,

парламентські процедури, фінансову верифікацію та пріоритезацію Кластера 1 «Основи».

Крім того, заслуговують на підтримку зроблені автором висновки щодо доктринального виміру суверенітету та наднаціональності в межах Розділу 1 дослідження. Здобувач робить висновок про вичерпаність традиційної концепції абсолютного державного суверенітету в умовах євроінтеграції. Взаємодія національного правопорядку з автономним правопорядком ЄС породжує дихотомію, де інтеграційне право стає складником внутрішньої правової системи через механізми апроксимації, за збереження державної ідентичності та права виходу.

4. Досить ґрунтовним видається дослідження правової природи ЄС та доктрини суверенітету. Так, автором, поглиблено розуміння ЄС як утворення *sui generis*, де передача окремих умовно суверенних повноважень наднаціональним інституціям не ліквідує суверенітет держав-членів, а посилює його через можливість ухвалення рішень спільно у спільних інституціях.

5. Крім того автором розмежовано та чітко розведено за суб'єктами, об'єктами та юридичними наслідками такі категорії: «апроксимація» (мета та міжнародно-правове зобов'язання), «адаптація» (одностороння діяльність національного рівня), «гармонізація» (метод узгодження через директиви), «уніфікація» (запровадження норм прямої дії через регламенти ЄС) та «транспозиція» (перенесення норм директив у закони).

6. Практичний інституційний досвід України в процесі наближення правопорядку з ЄС дозволив авторів високо оцінити проведення двостороннього скринінгу 2024–2025 рр., який Єврокомісія визнала найшвидшим в історії, впровадження спеціалізованого ІТ-інструменту моніторингу «Пульс Угоди», а також офіційне відкриття Кластера 1 під час Другої міжурядової конференції у червні 2026 року. В розвиток чого автором досить детально науково обґрунтовано специфіку еволюції правової системи України під час збройної агресії росії, запропоновано

засади узгодження вимог розширення ЄС із безпековими потребами держави та збереженням балансу гілок влади.

8. Практичне значення одержаних результатів. Отримані результати мають виражене практичне значення і можуть бути використані у науково-дослідній, законотворчій, правозастосовчій сферах та навчальному процесі. Практична цінність підтверджується актами впровадження результатів дисертації у діяльність Міністерства закордонних справ України, Комітету Верховної Ради України з питань інтеграції України до Європейського Союзу та Урядового офісу координації європейської та євроатлантичної інтеграції Секретаріату КМУ.

9. Особистий внесок здобувача та апробація результатів. Дисертація є самостійно виконаною науковою працею. Усі основні висновки та положення новизни розроблені автором особисто. Основні результати висвітлено у 24 наукових статтях (13 у фахових виданнях України, 7 у зарубіжних виданнях, 4 у виданнях Scopus/Web of Science) та 9 тезах доповідей на міжнародних і всеукраїнських конференціях.

10. Структура та оформлення дисертаційного дослідження. Дисертація відповідає встановленим вимогам. Робота має загальний обсяг 459 сторінок, складається з вступу, чотирьох розділів (14 підрозділів), висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (502 найменування) та 9 додатків. Виклад матеріалу логічний і витриманий у науковому стилі.

11. Дотримання академічної доброчесності. Аналіз тексту дисертації свідчить про дотримання здобувачем принципів академічної доброчесності. У роботі не виявлено фактів академічного плагіату, фабрикації чи фальсифікації даних. Усі запозичення та ідеї інших авторів супроводжуються необхідними посиланнями.

12. Дискусійні положення дослідження. Високо оцінюючи науковий рівень і теоретико-прикладну цінність дисертації І.Ю. Діра,

вважаємо за необхідне висловити такі зауваження та дискусійні міркування:

1) У межах дослідження трансформації державного суверенітету та концепції «правової десуверенізації» здобувач обґрунтовує передачу частини суверенних повноважень наднаціональним інституціям ЄС. Проте з позицій загальної теорії держави і права доцільно було б чіткіше розмежувати юридичні поняття «делегування/обмеження окремих суверенних повноважень» та «десуверенізація», а також надати глибше теоретичне обґрунтування механізмів збереження національно-правової ідентичності та верховенства Конституції України у випадку виникнення колізій із наднаціональним правопорядком ЄС.

2) Автор обґрунтовує критичну важливість дотримання принципу «мінімальної необхідної адаптації» для держави-кандидата задля прискорення переговорних процедур та уникнення невинновданого регуляторного тиску на бізнес. Проте залишається дискусійним питання про те, як даний принцип узгоджується з імперативними вимогами Європейської Комісії щодо повноти транспозиції *acquis communautaire* (зокрема у Кластері 1 «Основи» та Кластері 5 «Ресурси, сільське господарство»), де будь-яка неповна чи вибіркова адаптація сприймається як дефект виконання критеріїв вступу.

3) Здобувач слушно відмежовує юридичний механізм виконання Угоди про асоціацію від безпосередніх переговорів про членство. Водночас у дисертації недостатньо розкрито теоретичний алгоритм розв'язання колізій між зобов'язаннями за механізмом динамічного відсилання в Угоді про асоціацію та новими інституційними вимогами оновленої Методології розширення 2020 року під час їх паралельного функціонування.

4) Дисертант в роботі порушує актуальне питання функціонування правової системи в умовах воєнного стану та наявності суперечностей між централізацією влади і вимогами верховенства права. Разом з тим, бажано

було б детальніше сформулювати загальнотеоретичні рекомендації щодо запобігання ризикам зниження демократичної легітимності законів під час застосування «турборежиму» їх ухвалення у Верховній Раді України.

Втім, зроблені критичні зауваження не торкаються концептуальних положень дисертації та не впливають на загальну позитивну оцінку рукопису дисертаційного дослідження, реферату, опублікованих за темою дослідження статей, оскільки більшість із них належить до спірних і не торкається основних чи концептуальних положень дисертації. Окремі з наведених дискусійних питань можуть бути корисними автору для вирішення досліджуваних проблем у майбутніх працях.

13. Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам. Зміст реферату повною мірою відображає структуру, хід дослідження, основні положення і висновки дисертації. Реферат не містить положень, що не ввійшли до основного змісту дисертації.

Дисертаційне дослідження Діра Ігоря Юрійовича є завершеною самостійною науково-дослідною роботою, в якій відображено нові науково обґрунтовані результати, що у своїй сукупності є суттєвими для розвитку науки теорії держави і права і мають практичне значення у судовій практиці.

Дисертант володіє достатніми теоретичними знаннями, має практичний досвід розгляду питань, що стали предметом його дослідження, вміє їх аналізувати і критично оцінювати. Автор виявив знання концептуальних положень теорії держави і права, має безсумнівну здатність до самостійного здійснення науково-дослідних робіт на належному науково-теоретичному і методологічному рівнях, вміє вести тактовну і результативну полеміку, наполегливий у досягненні мети.

За результатами ознайомлення з дисертаційним дослідженням Діра Ігоря Юрійовича на тему «Теоретико-правові засади політики розширення Європейського Союзу в контексті реалізації правового механізму європейської інтеграції УКРАЇНИ», представленого до захисту

на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень у Спеціалізованій вченій раді Д 61.051.07 Ужгородського національного університету слід зробити висновок, що дисертація є завершеним самостійним науковим дослідженням, в якому отримані нові науково обґрунтовані результати, спрямовані на вирішення конкретної для задачі комплексного і всебічного дослідження найважливіших теоретичних і практичних проблем теоретико-правових засад політики розширення ЄС, встановлення шляхів вирішення таких проблем; формування цілісної концепції реалізації правового механізму європейської інтеграції України.

З урахуванням вище викладеного, варто зазначити, що дисертація Діра Ігоря Юрійовича на тему «Теоретико-правові засади політики розширення Європейського Союзу в контексті реалізації правового механізму європейської інтеграції України» за змістом, обсягом, оформленням і науковою новизною відповідає вимогам, встановленим Порядком присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. №1197, а її автор – Дір Ігор Юрійович заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України,
директор Інституту держави і права
імені В.М. Корецького НАН України,
віцепрезидент НАПрН України,
заслужений юрист України

Олександр СКРИПНЮК